

СЕКЦІЯ 1

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ, КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ СЕРЕД ДІТЕЙ ІЗ ПСИХОФІЗИЧНИМИ ВАДАМИ

УДК: 37.018.1-053.5-056.264:616.89-008.444.9

О. Б. Белова

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри логопедії та спеціальних методик, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ОРГАНІЗАЦІЯ СІМЕЙНОЇ НАВЧАЛЬНО-ПРЕВЕНТИВНОЇ РОБОТИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ АГРЕСІЇ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПМР

Стаття розкриває основні етапи сімейної навчально-превентивної роботи які направлені на формування у членів сім'ї взаєморозуміння та взаємоповаги. Корекційні заняття дозволяють батькам подивитись на себе очима власної дитини, зробити певні висновки та корективи у своїй поведінці. Дитина, має можливість відчувати батьківські обов'язки, відповідальність, турботливість за власну родину.

Статья раскрывает основные этапы семейной учебно-превентивной работы, которые направлены на формирование у членов семьи взаимопонимания и взаимоуважение. Коррекционные занятия позволяют родителям посмотреть на себя глазами своего ребенка, сделать определенные выводы и коррективы своего поведения. Ребенок имеет возможность ощутить родительские обязанности, ответственность, заботливость за свою семью.

The article reveals the main stages of correction of family which include familiarity with emotions; forming an idea of the roles that children can use in different situations; problem analysis (positive and negative) situations; developing children's ability to recognize emotional expression in others,

fairytale characters; develop a sense of empathy, for others; fastening skills respond adequately during the conflict.

Ключові слова: *агресія, агресивність, сімейна психотерапія, корекція агресивної поведінки, молодші школярі з порушеннями мовленнєвого розвитку.*

Ключевые слова: *агрессия, семейная психокоррекция, коррекция агрессивного поведения, младшие школьники с нарушениями речевого развития.*

Keywords: *aggression, aggressiveness, family therapy, aggressive behaviour, kinds and subspecies of aggression, junior schoolchildren with speech impairment.*

Постановка проблеми. У період виховання і навчання у школі перед дитиною молодшого шкільного віку пред'являються нові вимоги, цілі й завдання. Саме постановка вищезазначених питань може вплинути на виникнення нових внутрішніх суперечностей. Роль батьків у вихованні дитини має діалектичний характер розвитку особистості, саме вони повинні допомогти усвідомити своїй дитині її внутрішні суперечності, знайти адекватні способи для їх подолання. Неадекватне оцінювання дитини зі сторони дорослих здатні призвести до погіршення її поведінки як у сім'ї, так і в її оточенні.

Водночас, проблема агресивної поведінки школярів у сучасних умовах є особливо важливою, оскільки, як свідчить педагогічна практика, спостерігаються тенденції до зростання рівня агресії у дітей шкільного віку, що впливає на взаємини їх з батьками, вчителями, однолітками та створює дискомфорт для них самих, а також обумовлює труднощі у навчанні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш вагомими напрацюваннями з питань корекції агресії були досягнуті в

межах поведінкового підходу у біхевіористичному напрямку (С. Халла, Р. Портман та ін.). Це – включення до терапевтичної роботи «нових умов», які допомагають особистості позбутися старих нав'язливих відчуттів, а також надання психокорекційним прийомам позитивного або негативного забарвлення.

Науковці (С. Аврамченко, Е. Белинская, І. Вачков, Т. Зинкевич-Евстигнеева, І. Євтушенко, З. Кісарук, О. Літковська, В. Оклендер, Я. Омельченко, Д. Соколов та ін.) психодинамічного сучасного підходу у психотерапіях зазначали, що агресія особистості, це – наслідки її внутрішнього конфлікту. Тому їх основним завданням було навчити дитину аналізувати свої неусвідомлені спонукання, потреби та почуття, забезпечуючи розуміння подальших причин емоціональної дисгармонійності.

Натомість, представники когнітивного вчення (О. Атемасова, А. Долгова, Г. Моніна, О. Романов та ін.) в корекційній роботі пропонували методи та прийоми, які впливають на пізнавальну сферу. Основне завдання їхньої терапії – це навчити особистість звільнитися від старих стереотипів мислення, по-іншому бачити свої переживання та навколишній світ, уміти ставити перед собою цілі й правильно складати плани для їх досягнення [1, 2, 3].

Цю позицію підтримували й представники соціального вчення (А. Бандура, А. Лазурус, Т. Непланс та інші), які розглядали агресію як набуту форму поведінки. Тому їх терапія в основному ґрунтувалася на «когнітивно-орієнтовальних техніках» і була спрямована на модифікацію поведінки дитини – поступове зменшення, угасання, гальмування агресивних проявів з одночасним формуванням нової соціально спрямованої поведінки.

Інше бачення щодо корекції агресії особистості пропонують науковці гума-

ністичних теорій (І. Вачков, Л. Мітіна, А. Прихожан та ін.) їх терапія переважно спрямована на самостійне подолання людиною власних проблем, а сама допомога полягає у розкритті індивідуальних якостей особистості, смислу їх життя, відповідальності перед близькими та іншими людьми.

Мета статті розглянути навчально-виховні методи та прийоми в корекційній роботі, зі сім'єю молодших школярів з порушеннями мовлення, що мають депресивний та фізичний підвиди агресії.

Виклад основного матеріалу дослідження. В основу навчально-превентивної методики на всіх етапах роботи були включені ситуації з модифікованої «Сюжетно-ситуативно-ілюстрованої» методики, використані музичні твори, картини сучасних та класичних художників, мультфільми, казки, малюнки, притчі, рухові ігри (див. рис. 1).

Корекційна навчально-превентивна робота включає **п'ять етапів**. Зокрема, **на першому етапі** проведення навчально-превентивної роботи з сім'єю було використано метод інсценування. Мета цього етапу – сформувані у членів сім'ї взаєморозуміння та взаємоповагу; надати можливість батькам подивитись на себе очима власної дитини, роблячи певні висновки та корективи у своїй поведінці; дати дитині відчуття батьківських обов'язки у відповідальності, турботливості за власну родину (див. таблицю 1). На першому етапі використовувався метод інсценування. Родині пропонували інсценувати ситуації з «Сюжетно-ситуативно-ілюстрованої» методики, здійснюючи обмін сімейними ролями, тобто дитині надавалася можливість обрати роль одного з членів своєї сім'ї: «Я-моя мама», «Я-мій тато», «Я-мій брат», «Я-моя сестра», а батькам перевтілитись у свою дитину: «Я-мій син», «Я-моя донька».

Навчально-превентивна система запобігання агресії у молодших школярів з ПМР

Рис. 1. Навчально-превентивна система запобігання агресії у молодших школярів з порушеннями мовленнєвого розвитку

Основною метою другого етапу було розвинути взаємну співпрацю дитини з її сімейному колі; емоційно-позитивний взаємозв'язок між членами родини; навчити підходити до будь яких труднощів у життєвих ситуаціях із гумором та власним самоконтролем; сформувати вміння контролювати негативні емоційні почуття.

На заняттях з дітям та їх батькам пропонували проаналізувати мультфільми, мудрість притч, які розкривали мораль поведінки головних персонажів і проводили читку аналогію між їх вчинками та життєвими ситуаціями; інсценування, на сучасний лад, театралізовану пальчикову виставу за мотивами казки Шарля Перо – «Червона шапочка».

На третьому етапі роботи під час індивідуального, соціально-групового та сімейного навчання було включено метод малювання. Метою цього етапу

сформувати у всіх членів сім'ї самоконтроль, терпимість під час емоційних проявів, повагу один до одного.

На заняттях з участю членів сім'ї батькам і дітям було запропоновано виконати вдома на великому аркуші паперу малюнок, який би розкривав події міста, у якому вони живуть. Окрім того, їм необхідно було придумати назву своїй картині й скласти історичну розповідь. Також, одним із завдань було розробити генеалогічне дерево, що об'єднувало батьків і дітей. Така спільна праця виховує, повагу до старшого покоління, родини, сім'ї.

На четвертому етапі навчально-превентивної роботи передбачалося використання слухання музичних творів і цілеспрямований вибір музики з використанням трьох, зазначених нами підходів. Метою нашої роботи було зосередити увагу кожного з членів родини на різних смаках, поглядах,

Таблиця 1.

Характеристика етапів навчально-превентивної роботи

Навчально-превентивна робота		Основні види діяльності на заняттях
Етап	Методи	
1	Інсценування	<u>Заняття 1.</u> Обмін ролями. <u>Заняття 2.</u> Створення нової моделі поведінки в сім'ї.
2	Метод аналізу (з використанням казок)	<u>Заняття 3.</u> Програвання казки на сучасний лад «Червона шапочка». - Аналіз сюжетних ситуацій: • перегляд біблейського мультфільму «Хто з Вас не грішний?». • складання моделі поведінки за сюжетною методикою.
3	Малювання	<u>Заняття 4.</u> Розвиток поваги до близьких людей. - Притча «Склянка життя»; - Притча «Чому люди кричать, коли сваряться?»; - Притча «Про щастя!»; - Створення нових моделей поведінки за сюжетними картинками. <u>Заняття 5.</u> Моє місто. - «Малюнок мого міста». <u>Заняття 6.</u> Повага до родинних традицій. - Створення генеалогічного дерева своєї родини.
4	Слухання музичних творів	<u>Заняття 7.</u> Розпізнавання емоцій за класичними музичними творами. - Перегляд відеогалереї за емоційними станами.
5	Підсумкове заняття	<u>Заняття 8.</u> Обігрування конфліктних ситуацій. Драматизація (метод творчої розповіді, арт-терапія, музикотерапія)

уподобаннях у їх сім'ї; навчити їх толерантно, з повагою ставитися один до одного; сформувати уявлення про емоційний світ музики; навчити співпереживати, проявляти любов і турботу стосовно інших людей, розвивати почуття емпатії; уявляти наслідки від негативних дій та емоцій.

Дітям та членам їх родини пропонували подивитися відеогалерею, яка була зібрана з картин відомих класичних та сучасних художників. Представлена відеогалерея сформована за емоційними почуттями героїв, що розкривали «Гнів», «Страх», «Страждання», «Печаль», «Спокій», «Любов», «Радість». Кожен відеосюжет супроводжувався мелодією, яка характеризувала емоційний настрій персонажів на картинах. Переглядаючи відеогалерею, діти та батьки самостійно здійснювали зв'язок між сюжетами картин, музикою й відповідним емоційним настроєм. Кожен переглянутий

відеосюжет обговорювався за спеціально продуманими запитаннями.

П'ятий етап роботи – підсумковий. Його мета – закріплення закріпити з сім'єю навички адекватного реагування під час конфліктних ситуацій; перевірити вміння усунути емоційне напруження за допомогою прийняття нестандартних рішень; розкриття вмінь контролювати власні емоційні прояви, розпізнавати їх як у себе, так і в інших людей.

На занятті батьки та діти виконували домашнє завдання, у якому їм пропонувалося уникнути сімейних конфліктів за модернізованою «Сюжетно-ситуативно-ілюстрованою» методикою. Родина мала створити нову модель поведінки персонажів у сім'ї: обрати музичну композицію, розмалювати місця подій та героїв, потім вклеїти їх за певним родом діяльності, наприкінці скласти нову версію вирішення суперечностей у малюнкових родинях.

Висновки та перспективи. Отже, для попередження агресії в молодших школярів з порушеним мовленнєвим розвитком нами була сформована навчально-превентивна система, яка допомогла на індивідуальному, соціально-груповому та сімейному підходах сформувати в дітей і дорослих уміння розуміти власні емоції та почуття інших людей; під час критичних ситуацій створювати нові моделі поведінки, які б не суперечили загальним нормам поведінки в суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Агресивна дитина: як їй допомогти / уряд. О. А. Атемасова. – Х. : Ранок, 2010. – 176 с.*
2. *Долгова А. Г. Агрессия у детей младшего школьного возраста. Диагностика и коррекция / А. Г. Долгова. – М. : Генезис, 2009. – 216 с.*
3. *Романов А. А. Игротерапия: как преодолеть агрессивность у детей : диагностические и коррекционные методики / А. А. Романов. – М. : Школьная Пресса, 2003. – 48 с.*

УДК 376.1 – 056.264 (477)

Л. Ф. Бойко

*студентка спеціальності
«Корекційна освіта. Олігофренопедагогіка»*

О. В. Ласточкіна

*кандидат педагогічних наук, доцент
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка*

НАОЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті схарактеризовано стан усного мовлення дітей дошкільного віку з затримкою психічного розвитку. Автори пропонують використати метод наочного моделювання для корекції усного мовлення дітей означеної категорії.

В статтє описано состояние устной речи детей дошкольного возраста с задержкой психического развития. Авторы предлагают использовать метод наочного моделирования для коррекции устной речи детей упомянутой категории.

This article describes the features of speech of preschool children of detained mental development. The authors proposes to use a visual

modeling technique for the correction of children speech abovementioned categories.

Ключові слова: *старший дошкільний вік, затримка психічного розвитку, усне мовлення, метод наочного моделювання.*

Ключевые слова: *старший дошкольный возраст, задержка психического развития, устная речь, метод наочного моделирования.*

Key words: *senior preschool age, detained mental development, oral speech, visual simulation method.*

Постановка проблеми. Мовленнєва діяльність посідає вагоме місце в системі психічних процесів особистості. Вона є підґрунтям мислення і завдяки комунікативній функції забезпечує адаптацію людини в соціумі. Порушення мовлення обмежують комунікативні можливості особи, сповільнюють розвиток її особистісних якостей, ускладнюють соціальну адаптацію (Л. Виготський, О. Запорожець, О. Леонтєв, О. Лурія, Є. Соботович та ін.).

Через тенденцію сьогодення щодо постійного збільшення чисельності дітей з мовленнєвими порушеннями, необхідність формування їх пізнавальної активності на етапі підготовки дітей до шкільного навчання, а також сенситивність перебігу психічних процесів у старшому дошкільному віці зміст і методика лого-корекційної роботи з дітьми-логопатами набуває особливої значущості. У дошкільників із затримкою психічного розвитку (ЗПР) процес корекції мовленнєвих порушень ускладнюється через особливості інтелектуальної недостатності, що зумовлює специфіку добору прийомів, методів та засобів лого-корекційного навчання.

Мета статті. Характеристика особливостей усного мовлення дітей із ЗПР; опис методу наочного моделювання як засобу корекції усного мовлення дітей означеної категорії.

Виклад основного матеріалу статті. Вивченню різних аспектів особистості дітей із ЗПР були присвячені дослідження сучасних дослідників. Зокрема, на особливості граматичної структури вказували Є. Соботович, Р. Трігер; про недостатність мовленнєвої активності, парціальність порушень, збідненість та недиференційованість словникового запасу відмічали О. Слепович, С. Шевченко, В. Тарасун; особливостям формування